

15. Narodowy Korpus Języka Polskiego. Praca naukowa finansowana ze środków na naukę, 2008-2012. URL: <http://nkjp.pl/>.
16. Oleśkiewicz A. Europa języków. Związki frazeologiczne o proveniencji biblijnej i antycznej w europejskiej wspólnocie słownikowej. Kraków, 2007.
17. Puda-Blokesz M. Frazeologizmy pochodzenia mitologicznego w języku polskim (zasób, stan i perspektywy opisu), 2010. W: Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Teoria. Zagadnienia ogólne. Red. S. Bąba, K. Skibski, M. Szczyszek. Poznań, s. 121–141.
18. Puda-Blokesz M. Mitologizmy frazeologiczne w języku polskim (na materiale leksykografii XX i XXI wieku). Kraków: Collegium Columbinum, 2014.
19. Sciaga.pl - edukacyjna baza. URL: <https://sciaga.pl/>.
20. Słownik frazeologiczny języka polskiego: u 2 t. Pod red. Stanisława Skorupki. Warszawa : Wiedza powszechna, 1985. T. 1. – 788 s. T. 2. – 905 s.
21. Wielki słownik języka polskiego PWN. URL: <https://wsjp.pl/>.

Інна Демелько,
Тернопільський національний
педагогічний університет ім. В. Гнатюка
Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. С. В. Бородіца

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НОВЕЛИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У другій половині ХХ століття жанр новели трансформувався й оновився. Саме 60-80-ті роки під впливом шістдесятництва як явища мистецького, ідеологічного, соціального вважаємо вершинними у розвитку української малої прози.

Новела як окремий жанр стала об'єктом дослідження багатьох українських літературознавців (О. Білецький, І. Денисюк, М. Йогансен,

В. Коряк, Г. Майфет, Я. Савченко, В. Фащенко, І. Франко, Ф. Якубовський та ін.). У наукових джерелах новела трактується по-різному. Так, «Літературознавчий словник-довідник» за редакцією професорів Р. Гром'яка, Ю. Коваліва подає таке визначення: «Новела – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, кондесованою та яскраво вималюваною дією» [2, с. 497]. Як зазначає В. Фащенко: «Новела – короткий епічний твір, в якому здійснюється композиційно стисле відкриття цілого світу в зосереджувачій миті життя, тобто в невеликому колі зв'язків, які в певному вузлі утворюють один на відміну від роману чи повісті, епіцентр настрою і думки, важливої і значної для осягнення протиріч дійсності» [5, с. 177]. Ця думка висловлена й у праці «Новела і новелісти»: «Новела як ціле – скондесована форма, яка передає один епіцентр думки і настрою, розкриває характер переважно в одному моменті його розвитку» [4, с. 11]. Розглядаючи міркування літературознавця, визначаємо жанр новели як літературну категорію, що історично укладалась як характерний тип літературного твору. Відтак новела, як і кожен жанр в українському письменстві, має певні особливості щодо сюжету, композиції, моделі персонажа, а саме: лаконізм, усталена конструкція, влучність художніх засобів. До композиційних канонів новели належать ущільнена композиція з яскраво вираженим композиційним осередком, сюжетна однолінійність, мінімальна кількість персонажів, котрі, як правило, цілком сформовані особистості, що потрапили в незвичайні життєві обставини. Автор у новелі концентрує увагу на змалюванні їхнього внутрішнього світу, переживань і настроїв. Сюжет новели простий, надзвичайно динамічний, містить у собі момент ситуаційної чи психологічної несподіванки [2, с. 498].

Жанр новели – рухливий та змінний, бо кожна історична доба вносить у його розвиток свої корективи. Традиційно новелі властива чітко сформована структура з такими її жанровими домінантами: зміщений сюжет, де художній матеріал «йде за течією життя» його різними «русами» – психологічним, естетичним, образним, наративним та ін.; символи й коди; художні деталі;

переломний момент у сюжеті; кульмінаційний момент; лаконізм; ліризм та драматизм; контраст або ж паралелізм сюжетних мотивів та ін. Такі усталені ознаки новели з часом видозмінюються, по-іншому інтерпретуються, наповнюючись новими сенсами і значеннями, що дозволяє говорити про різноманіття новелістичних форм в українській літературі: психологічна та сенсаційна новели (В. Стефаник), соціально-психологічна (М. Коцюбинський), політична (Ю. Липа), лірична новела (Б. Лепкий), драматична (Г. Косинка), документальна (Б. Антоненко-Давидович). Творцем кіноновели, передусім героїчно-патріотичної, вважаємо О. Довженка.

Тематично-просторова модель української новели, окреслена векторами село (Г. Тютюнник, Є. Гуцало), маленьке містечко (Є. Гуцало, В. Дрозд), передмістя (В. Шевчук); пильна увага митця до окремої долі персонажа (Є. Гуцало, Г. Тютюнник, О. Гончар) засвідчують: у 1960-х роках в українській малій прозі рельєфно відобразились визначні суспільні процеси [5, с. 5]. Модерністська новела трансформується у таких модифікаціях, як новелетка, ескіз, новела-казка, новела-усмішка, новела-притча, новела-легенда, арабеска, орнаментальна [6, с. 7]. Відзначимо, що в цей час посилюється процес змішування прозаїчних жанрів, виразно реалізований у новелістичному романі і повісті в новелах. Яскравий приклад такого міжжанрового експериментування – романи у новелах «Тронка» О. Гончара, «Чотири шаблі», «Вершники» Ю. Яновського, роман у земляцьких бувалицях «Жванчик» В. Бабляка, гаптований новелами роман «Добрий диявол» П. Загребельного [5, с. 248]; автобіографічно-мемуарна повість у новелах «На калиновім мості» П. Панча, ліричні повісті у новелах «Вертеп» А. Любченка, «Гірські акварелі» Г. Хоткевича, «Подорожні» Є. Гуцала, алегорична повість у новелах-притчах «Блакитний роман» Г. Михайличенка та ін.

Важливо, що в модерністській новелі 1960-х років поглибився психологізм. Цей процес посилила реалістично-імпресіоністична психологічна новела Г. Тютюнника. Природа Тютюнникового психологізму визначила домінантні ознаки української неореалістичної прози другої

половини ХХ століття: реалістична картина світу, переконлива життєподібність, що досягається через психологічне відчуття людини. Тому О. Гончар справедливо назвав Г. Тютюнника «живописцем правди» [3, с. 14].

Досконалі зразки психологічної новели, де часто зображений надчутливий світ дитинства, створив Є. Гуцало. Письменник поглиблював драматизм описаних ситуацій через його зіткнення з жорстоким світом дорослих, майстерно продовживши традиційну тему, актуалізовану О. Довженком в автобіографічній кіноповісті «Зачарована Десна». Таким чином, Євген Гуцало вміло поєднав простоту, ліризм, філософічність, ясність та виразність стилю, опертих на емоційність, що виходила за межі нестандартної фабули.

Відкрите шістдесятниками «проявлене» слово набуло нових значень (символічних, духовних, екзистенційних, філософських та ін.), передусім через намагання максимально відійти від соцреалістичних стереотипів. В. Шевчук, В. Земляк, Г. Тютюнник, Є. Гуцало, В. Симоненко та ін. впевнено експериментували зі змістом і формою, сумнівалися у звичних ідеологемах та образах, «мовлячий» суб'єкт відмовлявся від «готового досвіду», чужого нараторові. До цього стандартні висловлювання не піддавались рефлексії, діяльність суб'єкта не віднаходила їх меж, вони виступали як «легітимна основа» літературної діяльності [1, с. 38].

Отже, українська новела другої половини ХХ століття продемонструвала художню майстерність у змалюванні внутрішнього світу простої людини. Відтак глибокий психологізм, масштабне змалювання «діалектики душі» персонажів, сконденсований часопростір, багатоголоса нарація зумовили новаторство новелістичної форми, наповнивши її екзистенційними мотивами та образами. Лаконічний сюжет утворює один епіцентр думки, настрою, переживань, почуттів героя, характер якого подано в розвитку, ведучи читача до несподіваної розв'язки. Жанр модерністської новели другої половини ХХ століття мистецьки трансформували досвідчені на той час прозаїки (О. Гончар, Л. Первомайський, І. Сенченко, П. Загребельний, О. Сизоненко,

Ю. Мушкетик, І. Чендей, Б. Харчук), так і молоде покоління новелістів (В. Дрозд, Є. Гуцало, Г. Тютюнник, В. Шевчук, В. Близнець, Ю. Щербак). Художній світ української новелістики означеної доби набув поліфонічного виміру, герої зображувалися багатовимірно [3, с. 14].

Список літератури:

1. Забужко О. Хроніки від Фортінбраса: Вибрана есеїстика. Київ: Факт, 2006. 352 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: Академія, 2007. 752 с.
3. Рибалко І. В., Ткач Л. М. Жанр новели в українському історико-літературному процесі ХІХ – ХХ століть: навч. посіб. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2014. 52 с.
4. Фащенко В. Новела й новелісти. Київ: Рад. письменник. 1968. 264 с.
5. Фащенко В. В. У глибинах людського буття. Одеса: Маяк, 2005. 640 с.
6. Цюп'як І. К. Українська новела 20-80-х років ХХ століття в контексті сучасних інтерпретацій. Дніпро: Національний гірничий університет, 2013. 198 с.

Надія Задерейко,

Тернопільський національний

педагогічний університет ім. В. Гнатюка

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. С. В. Бородіца

ОБРАЗ ВІЙНИ В ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ «ЖИТТЯ МАРІЇ» С. ЖАДАНА

Постановка проблеми. С. Жадан – український поет-постмодерніст, справедливо названий сучасними літературознавцями лідером іронічно-постмодерністської школи української поезії кінця ХХ – початку ХХІ століття. Це засвідчують кілька факторів: власний стиль і впізнавана манера письма; постмодерністська поетика, майстерно втілена у його поетичних збірках від